

УДК 339.137.2+631.1.016

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ПЕРЕШКОДИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЇХ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

DOI 10.30838/ P.ES.2224.231018.183.256

**Мащенко С. О., к.е.н.
Іванюк О. В.***Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, м. Дніпро*

На фоні інтеграції до європейського ринку питання підвищення конкурентоспроможності гостро стоїть для всіх галузей українського господарства. У даній статті проаналізовано сучасні тенденції розвитку українських сільгоспмашинобудівних підприємств та основні проблеми, що не дозволяють розвивати їх конкурентоспроможність у повній мірі. Теоретична база західних та вітчизняних науковців щодо питань конкурентоспроможності наявна, однак цього недостатньо, аби охарактеризувати дане поняття в рамках специфічної галузі машинобудування. В процесі вивчення матеріалу було порівняно обсяги виробництва України та європейських країн. Виявлено, що в переважній більшості українські підприємства сільськогосподарського машинобудування мають низьку конкурентоспроможність, що спричинено неефективним веденням їх фінансово-господарської діяльності та низькою якістю продукції. Авторами також було виявлено та розкрито сутність чинників, які гальмують розвиток даної галузі в Україні та перешкоджають її розвитку на міжнародному ринку. Дані перешкоди є в основному загальними для більшості країн-виробників сільськогосподарської техніки, які стикаються з потужними західними конкурентами. Тому існує необхідність чітко визначити проблематику функціонування середніх підприємств у даній галузі.

Ключові слова: конкурентоспроможність; сільськогосподарське машинобудування; оцінка конкурентоспроможності підприємства; перешкоди розвитку конкурентоспроможності; глобалізація

UDC 339.137.2+631.1.016

MODERN TRENDS FOR DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ENTERPRISES IN THE MARKET OF AGRICULTURAL MACHINE BUILDING AND THE MAJOR PROBLEMS FOR IMPROVEMENT OF THEIR INTERNATIONAL COMPETITIVENESS

DOI 10.30838/ P.ES.2224.231018.183.256

**Mashchenko S., Ph.D.
Ivanyuk O.***Prydniprovskaya State Academy of Civil Engineering and Architecture, Dnipro*

Against the background of integration into the European market, the issue of increasing competitiveness is acutely for all sectors of the Ukrainian economy. In this article the modern tendencies of development of Ukrainian agricultural machine-building enterprises and the main problems, which do not allow developing their competitiveness in full, have been analyzed. The theoretical base of Western and national scientists on the issues of competitiveness is available, but it is not enough for describing the concept within the specific field of mechanical engineering. In the process of studying the material, the volume of production of Ukraine and European countries was compared. It is revealed that in the overwhelming majority of Ukrainian agricultural machine-building enterprises have low competitiveness caused by inefficient management of their financial and economic activity and low quality of production. The authors also revealed and disclosed the essence of factors that hinder the development of this industry in Ukraine and hinder its development in the international market. These barriers are basically common for most agricultural producers that are faced with powerful Western rivals. Therefore, there is a need to clearly identify the problems of the functioning of medium-sized enterprises in this industry.

Keywords: competitiveness; agricultural machine building; assessment of competitiveness of the enterprise; obstacles to competitiveness development; globalization

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізаційних перетворень вихід українських підприємств на зовнішній ринок потребує управління міжнародною конкурентоспроможністю, яке характеризується високим рівнем складності та невизначеності. Покращення управління конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств веде до підвищення експортного потенціалу країни, що в свою чергу, дає змогу забезпечити її сталий розвиток.

У зв'язку з потенційним вступом України до ЄС, українським підприємствам висуваються жорсткі вимоги до діяльності в умовах міжнародної конкуренції [4]. Якщо раніше вихід фірми на зовнішній ринок був лише одним з етапів стратегічного плану розвитку, то зараз необхідність забезпечення вимог міжнародної конкуренції є першочерговим завданням для вітчизняних підприємств.

Все вищевикладене у повній мірі стосується галузі сільськогосподарського машинобудування України. Посилення конкуренції з боку іноземних товаровиробників та відсутність розвинених ринків збуту позначаються на фінансовому стані більшості підприємств. З метою утримання наявних позицій та забезпечення ефективного функціонування сільгоспмашинобудівних підприємств, виникає необхідність оцінки рівня їх конкурентоспроможності та пошуку

шляхів її підвищення. Саме тому дослідження та оцінка конкурентоспроможності підприємств галузі машинобудування в умовах ринкової трансформації економіки є досить актуальною проблемою.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вирішенню проблеми управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємств та їх виходу на зовнішні ринки присвячено багато наукових досліджень. Серед них праці таких вчених як: Г.Л. Азоєв, І. Ансофф, Є.А. Бельтюков, Й.С. Завадський, І.І. Дахно, І.З. Должанський, Т.М. Мельник, М. Портер, І.Ю. Сіваченко, Г.В. Строкович, Г. Филюк, О.Г. Янковий та багато інших. Зазначені вчені значно розширили бачення особливостей управління міжнародною конкуренто-спроможністю, проте деяким її аспектам все ж приділено недостатньо уваги.

Метою статті є визначення рівня конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування України і розробка напрямів, орієнтованих на підвищення ефективності їх діяльності.

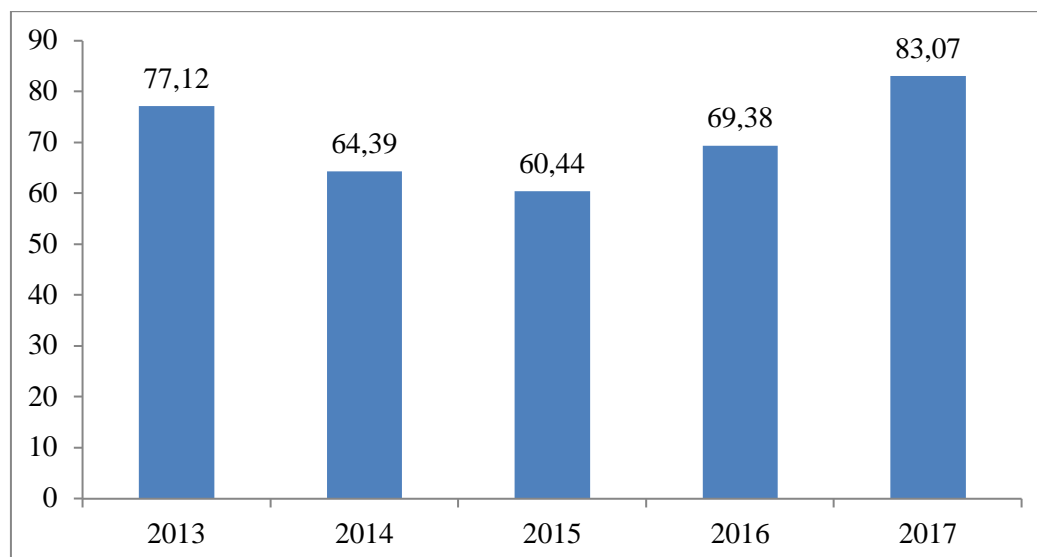
Посилення жорстких методів конкуренції, збільшення кількості конкурентів в умовах ринкової економіки викликали об'єктивну потребу у розробці та втіленні нових підходів до управління конкурентоспроможністю продукції на українських підприємствах при виході на зарубіжні ринки.

Виклад основного матеріалу. Галузь сільськогосподарської техніки є однією з традиційних гілок сфери загального машинобудування. Потужна матеріально-технічна та вітчизняні інженерні рішення роблять дану галузь однією з найпотужніших в Україні. Об'єктами даної галузі є різноманітні сільськогосподарські машини, які різняться за розмірами, призначенням, економічними та технічними характеристиками.

На розвиток ринку української сільськогосподарської техніки впливає низка чинників, які пов'язані як з державною політикою в сфері техніко-технологічного забезпечення, так і з результативністю фінансово-господарської діяльності агропромислових підприємств [8].

Державна підтримка галузі вітчизняного сільськогосподарського будування є необхідним елементом галузевої антикризової політики, впровадженої задля подолання кризових надбань 2014-2015 років. Саме тому, не дивлячись на загальну стагнацію глобального ринку

сільгосптехніки і скорочення обсягів виробництва, український ринок сільгосптехніки поступово відновлює позиції минулих років після кризових 2014-2015 (рис. 1). Результати 2017-го року значно вищі за результати останніх періодів.

*Рис. 1 Виробництво сільгосптехніки в Україні, млн. євро
Джерело: розроблено автором за [69]*

Порівняння обсягів випуску української техніки з європейськими виробниками можна зробити, розглянувши об'єми ринку сільськогосподарського машинобудування в ЄС (табл. 1).

Таблиця 1 - Об'єми ринку сільськогосподарського машинобудування в ЄС, млн. євро

Країна	2013	2014	2015	2016	2017
Німеччина	4904.88	4902.62	4902.1	4863.17	4866.73
Італія	2218.14	2218.1	2217.74	2217.89	2216.18
Нідерланди	1892.87	1892.77	1891.63	1891.25	1649.44
Франція	1488.14	1493.40	1497.97	1428.2	1344.53
Бельгія	1315.2	1274.15	1274.71	1275.7	1271.7
Фінляндія	910.12	910.96	909.7	910.45	910.75
Польща	729.12	728.4	728.4	728.59	728.46
Велика Британія	711.16	712.46	711.88	712.7	712.85
Іспанія	700.42	700.36	700.1	700.6	700.4
Австрія	662.51	662.43	661.13	661.15	661.2
Данія	610.82	611.4	609.96	609.8	608.27
Швеція	486.16	485.97	485.9	485.2	485.41
Чехія	467.39	467.26	466.93	466.87	466.71

Джерело: [7]

Тенденція до спаду спостерігається у більшості країн-виробників, які є всесвітніми лідерами даної галузі. Такі результати пояснюються удорожчанням техніки та обслуговування та розвитком вторинного ринку підтриманих машин. Лідером галузі впродовж періодів є Німеччина, а Чехія, як відмічено в таблиці, займає найнижчі позиції в ЄС за об'ємами ринку сільськогосподарських машин. Однак, не дивлячись на спад, обсяги виробництва і продажу в Україні (рис. 1), є значно нижчими.

Основними споживачами сільгосптехніки є в основному великі національні господарства, однак близько третини (27%) техніки експортується за кордон [2]. Головних експортерів української сільгосптехніки на міжнародному ринку показано на рисунку 2.

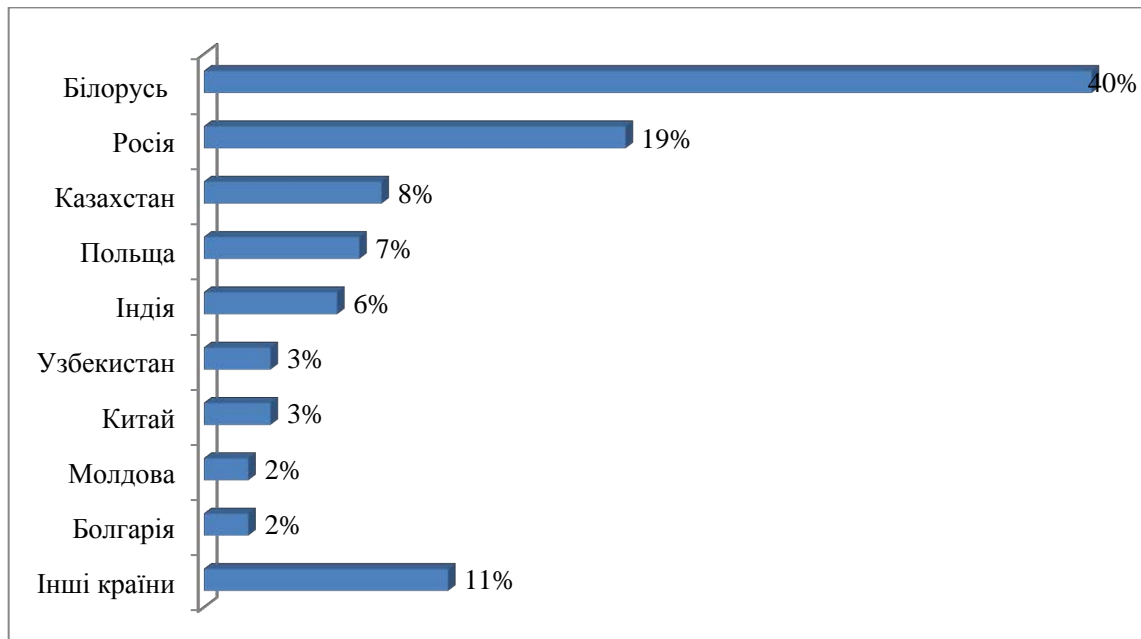

Рис. 2 ТОП-10 країн-експортерів сільськогосподарської техніки з України
Джерело: розроблено автором за [2]

Як бачимо, основними експортерами техніки є країни пострадянського простору, що пояснюється, перш за все, подібними стандартами якості національних та експортних товарів.

Одним із напрямів розвитку ринку сільськогосподарської техніки є зростання частки використовуваної техніки з економічно розвинених країн. Продаж уживаної техніки в цих країнах зумовлений розширенням площ землекористувань виробників сільськогосподарської продукції, яке супроводжується переорієнтацією технологій виробництва в

рослинництві на використання енергонасичених тракторів, самохідних машин для внесення добрив, засобів боротьби зі шкідниками й хворобами рослин, для збирання врожаю сільськогосподарських культур. Це стосується, насамперед, таких країн, як США, Канада, Австралія та найрозвиненіших в аграрному відношенні країн Західної Європи. Тут морально застарілі технічні засоби поступово замінюють новою досконалою високопродуктивною технікою, а їх спрямовують на вторинний ринок, там такі машини купують фермери з дрібними землеволодіннями.

В Україні нову сільгосптехніку мають змогу купувати лише економічно потужні господарства, переважна більшість середніх за потужністю сільгоспвиробників змушені купувати вживану. На кінець 2017 р. експерти фіксують збільшення обсягів зовнішньої торгівлі: обсяги експорту техніки зросли на 14% проти аналогічного періоду 2016 р., а обсяги імпорту — на 181% [2].

Проте, з огляду на подорожчання нової сільгосптехніки, вторинний ринок машин набуває дедалі більшого поширення не лише в Україні. В сільськогосподарських товаровиробників Великої Британії, Франції, Німеччини, США на один куплений новий трактор припадає три-чотири використовуваних. Іноземні товаровиробники значну частину сільгосп-машин купують на вторинному ринку техніки. Так, наприклад, ринок комбайнів у США втричі перевищує ринок нових машин. Крім того, машини, що були у використанні, часто розбирають і реалізують як запасні частини. У Західній Європі близько 50% робіт фермерські господарства виконують тракторами, придбаними на вторинному ринку техніки [5].

Така техніка значно дешевша за нову від провідних світових виробників і водночас надійніша й продуктивніша, ніж більшість вітчизняної техніки чи техніки з Китаю. Тому вторинний ринок техніки є важливою складовою розв'язання проблеми технічного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників з малими обсягами виробництва продукції. Але він не може бути провідною формою реалізації технічної політики в аграрному секторі, спрямованої на забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції за наукоємними ресурсощадними технологіями, і для зменшення обсягів імпорту вживаної техніки держава має акцентувати свою увагу на

стимулюванні підвищення якості техніки, вироблюваної в Україні, та на розвитку програм із закупівлі вітчизняної техніки. Отже, на розвиток ринку сільськогосподарської техніки впливає низка чинників, які пов'язані як з державною політикою в сфері техніко-технологічного забезпечення, так і з результативністю фінансово-господарської діяльності агропромислових підприємств [1].

Розглядаючи виробництво української сільськогосподарської техніки в міжнародних рамках, можна зазначити, що дана галузь є в цілому конкурентоспроможною та має закордонний попит, однак має ряд гострих проблем що стосується як зовнішнього, так і внутрішнього споживання.

Проблема невідповідності стандартам Європи є ключовою для багатьох галузей і продуктів, так як саме через власну систему стандартизації для вітчизняної продукції фактично закрито виходи на ринки ЄС, що не дає змогу розширити збутову мережу і отримати додаткові прибутки. Лише деякі сільськогосподарські машини українського виробництва відповідають стандартам ЄС, для більшості ж європейський ринок поки що є недосяжним.

Розглядаючи проблему обмеженого кола споживачів, слід зазначити, що основними споживачами сільгосптехніки є великі господарства з достатньою кількістю посівних площ, саме цьому, на фоні значного скорочення кількості приватних сільськогосподарських угідь за останні роки, коливань цін на техніку та подорожчання щорічного обслуговування виробники вітчизняної техніки часто вибирають стратегію лізингу для подальшого прибуткового функціонування підприємства.

Вплив валютних коливань був особливо відчутний у 2013-2015 роки, коли більшість виробників, діяльність яких була тісно зв'язана з курсом американського долару, були вимушені значно підіймати ціни на техніку, аби перекрити збільшені витрати на собівартість.

Таким чином, усі перешкоди розвитку конкурентоспроможності українського сільгоспмашинобудування можна систематизувати наступним чином (рис. 3).

Кажучи про тенденції розвитку галузі сільськогосподарської техніки на майбутні роки, слід наголосити на тому, що після кризових для неї

2013-2015 років, спостерігається значне збільшення загальних обсягів продажу техніки як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

*Рис. 3. Основні перешкоди для розвитку міжнародної конкурентоспроможності українських сільгоспмашинобудівних підприємств
Джерело: розроблено автором*

За 2016-2017 роки в Україні значно виріс імпорт сільськогосподарської техніки, втрачені позиції після падіння на 40% і 30% в 2014 та 2015 роках відповідно були повністю відіграні в 2016 р. завдяки відновленню у розмірі 70% [6].

Про зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської техніки як галузі свідчить і той факт, що починаючи із 2016 року іноземні компанії активно відкривають дилерські центри на території України, а на міжнародних виставках представляють комбайни українського виробництва [3].

Висновки. На основі проведеного аналізу та вивчення проблематики і тенденцій розвитку даної галузі, можна підкреслити, що українське сільгоспмашинобудування майже оговталось після скрутного становища 2014-2015 рр. Однак щорічне загострення конкурентної боротьби з боку зарубіжних виробників потребує обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення систем управління міжнародною конкурентоспроможністю на підприємствах сільськогосподарського машинобудування України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. The Agricultural Machinery Market Perspectives 2017 / CEMA report, 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://cema-agri.org/sites/default/files/publications/Th%20AgMachinery%20Market%20and%20IndustryEurope0FINAL%20\(1\).pdf](http://cema-agri.org/sites/default/files/publications/Th%20AgMachinery%20Market%20and%20IndustryEurope0FINAL%20(1).pdf)

2. Бельтюков Є.А. Конкурентна стратегія підприємства: сутність та формування на основі оцінки рівня конкурентоспроможності / Є.А.Бельтюков, Л.А. Некрасов. // Економіка: реалії часу. – 2014. – С. 6–13.
3. Вусик О.А. Що купують в аграріїв онлайн - дослідження Allbiz [Електронний ресурс] / О.А. Вусик // Agravery. – 2016. – №14. – С. 149-153. – Режим доступу до журн.: <http://agravery.com/uk/posts/show/so-kupuut-v-agrariiv-onlajn-doslidzenna-allbiz>
4. Горбаль Н.І. Стратегія конкурентоспроможності в системі управління підприємством [Електронний ресурс] / Н.І. Горбаль, О.Є. Шандрівська, Л.І. Сопільник // Управління конкурентоспроможністю підприємства. – 2009. – №3. – С. 169-174. – Режим доступу до журн.: <http://vlp.com.ua/files/special/24.pdf>.
5. Кузьмін О.Є. Конкурентоспроможність підприємства: діагностика та планування: монографія [Електронний ресурс] / О.Є. Кузьмін. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 180 с. – Режим доступу: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/5021/1/2496.pdf>
6. Офіційний сайт AgroPravda [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://agropravda.com/>.
7. Офіційний сайт Comité Européen des groupements de constructeurs du machinisme agricole [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.cema-agri.org>.
8. Хоменко Я.В. Фактори конкурентоспроможності підприємств металургійної галузі в умовах глобалізації / Я.В. Хоменко, О.С. Резнікова. // Академічний огляд. – 2013. – №2. – С.18-22.
9. Ямпольский Л.О. Агротехнічне оснащення в умовах ринкових перетворень ХХІ ст.: монографія // за ред. О.М. Швеченко. – Одеса: Атлант, 2014. – 370 с.